

Olohuone

Yhtenä tärkeänä kansatieteen tutkimuskohteena ovat vanhastaan olleet huonekalut. Niiden avulla on pyritty selvittämään kansanomaista asutokulttuuria. Tehtyjen selvitysten nojalla on voitu ajoittaa ja tyypittää huonekaluja sekä saada tietoja niiden levinnästä. Tällöin on kuitenkin suurimmaksi osaksi liikuttu talonpoikaisesineiden parissa. Kun kiinnostus kaupunkikansatieteeseen 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa heräsi, kohdistui huomio myös kaupunkimaiseen asumiseen.

Kaupunkilaisasuntojen sisustusjärjestelmiä tutkittaessa eivät lähde-
materiaaliksi riitä pelkät museoiden kokoelmat. Esineistön tueksi on tehty haastatteluja ja inventointeja sekä valokuvattu kaupunkilaiskoteja. Haastatteluilla ja muistinvaraisilla piirroksilla on pyritty selvittämään menneiden vuosikymmenien tilannetta. Toisaalta on myös dokumentoitu nykyajan sisustusjärjestelmiä. Aineistoa on saatu yliopistojen ja museoiden kaupunkikansatieteellisistä kenttätöistä, haastatteluista ja kyselyistä. Usein yliopistot ja museot ovat toimineet kentällä yhdessä. Turun yliopiston kansatieteen laitos aloitti kaupunkikansatieteelliset kenttätöet Raahessa 1970-luvun alussa, ja nykyään tutkimusohjelmaan kuuluu lähes kymmenen suomalaista kaupunkia.¹ Varsinaisia kotitutkimuksia ovat suorittaneet mm. Helsingin kaupunginmuseo² ja Hämeenlinnan historiallinen museo.

Hämeenlinnassa inventoitiin jo vuonna 1965 lähes sata kaupunkilaisasuntoa³. Samat asunnot tutkittiin vuonna 1974. Kaupungissa on vuoden 1984 aikana tarkoitus aloittaa kaupunkikansatieteelliset tutki-

¹ Kaupunkikansatieteellisiä tutkimuksia on viime vuosina suoritettu mm. Oulussa, Raahessa, Porissa, Raumalla, Turussa, Salossa ja Kotkassa. Tämän artikkelin lähdemateriaalina on käytetty Raahen ja Porin haastatteluja, piirroksia ja valokuvia. Lisäksi mukaan on otettu Hämeenlinnan kotitutkimuksen (1965 ja 1974) valokuvat.

² Helsingissä on kaupunkikansatieteellisiä tutkimuksia tehty mm. Museokadulla, Vaasankadulla ja Pasilassa. Näitä ei vielä kuitenkaan ole julkaistu. Vrt. myös Kuopiota ja Jyväskylää käsittelevät pienyhteisötutkimukset Lehtonen—Räsänen 1973 ja Anttila 1982.

³ Viljo 1975.

mukset ja tällöin tarjoutuu mahdollisuus kolmanteen tallennukseen. Tällaisten ajallisten jännevälien avulla voidaan saada selvyttä sisustusjärjestelmien muuttumiseen ainakin paikallisella tasolla. Tosin edellisen lisäksi pitäisi suorittaa myös asukasseurantaa, jolloin tietyin väliajoin inventoitaisiin valitun kohderyhmän asunnot. Tällaista menetelmää on käyttänyt mm. Börje Hanssen Tukholman Vällingbytä koskevassa tutkimuksessaan *Familj, Hushåll, Släkt*.⁴ Tällöin voidaan selvittää myös perhevaiheen⁵ merkitystä asunnon ja sisustuksen muuttumisessa.

Tässä artikkelissa tarkastellaan kysymyksiä, joita kaupunkiasuntoja koskevat kenttätööt ovat herättäneet. Päähuomio kiinnitetään asunnon edustustilojen, lähinnä olohuoneen, sisustusjärjestelmiin ja niiden syntymiseen. Tutkimusaineistona ovat olleet Raahen, Porin ja Hämeenlinnan kenttätöaineistot.⁶ Esitetyt yleistyksiset ja oletukset perustuvat näiden antamaan kuvaan. On korostettava, että näitäkin koskevat tulokset ovat alustavia. Vertailumateriaalina on käytetty aiheeseen liittyvää kirjallisuutta.

Se mitä professori Ilmar Talve kirjoitti vuonna 1972 määritellään kaupunkikansatieteen tehtäviä, on yhä ajankohtaista: ”Tärkein osa kansatieteellisestä tutkimuksesta on asuntojen sisustuksen ja asunnon funktion tutkimista ruokailun, nukkumisen, levon ja vapaa-ajan vieton kannalta. On selvitettävä millä tavoin kaupunkiasunto näitä tarpeita tyydyttää. Huonekalujen typologia ei tarjoa nykyisin enää paljon mielenkiintoa, joskin kaupunkiasunnostakin voidaan löytää vanhoja huonekaluja. Ensisijaisesti huomion kohteena on se, miten asunto on sisustettu, minkälainen on huonekalujen sijoitus ja eri huonekalujen käyttö. Huonekalujen lisäksi tähän kuuluvat muutkin seikat: verhot, matot, taulut, kukat, koristeet jne.”⁷

Vastavaanlaisia ajatuksia esitettiin taajamakansatiedettä käsittelevässä seminaarissa Helsingissä vuonna 1974. Tällöin todettiin mm., että interiööri tuo statuksen ja roolin esille paremmin kuin yksittäiset esineet ja projisoi tiettyyn aikaan ja paikkaan kuuluvaa idea- ja aatemaailmaa.⁸ Kysymykset ovat siis laajentuneet koskemaan myös kaupunkilaisasunnon sisustusjärjestelmiä ja eri tilojen käyttöä.

⁴ Hanssen 1978.

⁵ Jumppanen 1981; vrt. myös Timo Virtanen, Väestö ja fyysinen asuinmiljöö Porin V kaupunginosassa 1979. Pro gradu -tutkielma 1983. TYKL 1641.

⁶ Raahen kenttätööt suoritettiin kahdella erityyppisellä alueella, Vanhassa Raahessa ja Ollinsaaren asuntoalueella. Porissa materiaalia on kerätty keskustan kerrostaloalueelta, V ja VI osan puutaloalueilta sekä Musan omakotitaloalueelta. Vrt. myös Aukia 1977. Raahen osalta vrt. Helena Haapalaisen pro gradu -tutkielma Asunnot ja asuminen Raahessa 1900-luvulla. TYKL 1188.

⁷ Talve 1972, 112.

⁸ Valonen 1974.

Miten asunnon tai huoneen sisustus syntyy ja millaisista osista se muodostuu? Kullakin huonekalulla on oma käyttötarkoituksensa, joka määrää sen sijainnin asunnossa. Useimmilla huoneilla on *pääfunktio*, mutta sen lisäksi huoneella voi olla useitakin *sivufunktioita*. Huoneen pääasiallinen käyttötarkoitus käy useimmiten ilmi jo huoneen nimityksestä. Kaupunkilaisen perheasunnon keskeisimpänä huoneena voidaan pitää *olohuonetta*. Tämä huone voidaan määritellä esim. seuraavasti: ”olohuone: huone, jossa (jku t.) jotkut vars. perheen jäsenet päivisin oleskelevat, *oleskeluhuone*, *oleiluhuone*. . . Erik. kaupunkilaisasunnossa (nojatuoleilla, sohvalla, kirjahyllyllä yms. kalustettu) *arkihuone*”.⁹ Varhaisin tieto *olohuone*-nimityksen esiintymisestä on vuodelta 1916, jolloin P. J. Björkin rakennussanasto antaa sen vastineeksi sanalle *dagligrum*. Seuraavalla vuosikymmenellä se esiintyy jo melko yleisenä esim. erilaisissa kotitalousoppikirjoissa. Vuodelta 1930 peräisin olevassa rakennusopin kirjassa se esitetään vastineena sanalle *livingroom*. Myös kaunokirjallisuus omaksui sanan jo 1930-luvulla. On huomattava, että 1920- ja 1930-luvuilla *olohuone*-sanalla oli yleisesti myös toisenlainen merkitys. Tästä käytöstä kertovat vaikkapa esimerkiksi: ”Sakaristo oli pappien olo- ja pukeutumishuoneena”, ”Lampaiden olohuone oli lämmitettävä”.¹⁰ Olohuoneen asema edustustilana, sen kalustus ja käyttö, ovat perua jo viime vuosisadan saleilta ja salongeilta.

Mitkä tekijät sitten määräävät esimerkiksi olohuoneen sisustuksen syntymistä? Ainakin seuraavien seikkojen voidaan olettaa vaikuttavan sisustusjärjestelmien muotoutumiseen: 1) ruokakunnan sosioekonominen tilanne ja tausta, 2) asunnon pohjakaava, koko ja varustelutaso, 3) ruokakuntarakenne, ikä- ja sukupuolirakenne, perhetyyppi ja perhevaihe, 4) julkinen sektori eli yhteisöperinne, mainonta ja markkinointi ja 5) yksilösektori eli yksilöperinne, harrastukset ja henkilökohtainen maku. Useimmat näistä ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Sisustus voidaan siis käsittää kimpuksi piirteitä, joiden erilainen yhdisteleminen tuottaa erilaisia tuloksia. Ruokakuntarakenteeseen, perhevaiheeseen ja asunnon fyysiseen olemukseen liittyvät asiat ovat suhteellisen helposti mitattavissa, kun taas varallisuutta ja perinteitä koskevat osat ovat vaikeammin havainnoitavia. Sosiaalista asemaa on yleensä kuvattu ammattiluokituksen avulla. Pelkän ammattiaseman käyttäminen sosiaaliryhmän määrääjänä selitettäessä sisustuksen rakenteellisia ja funktionaalisia eroja johtaa harhaan. Sosiaaliryhmäjako voidaan täydentää muilla sosioekonomista tilannetta kuvaavilla tekijöillä. Myös elämän-

⁹ Nykysuomen sanakirja 1966, hakusana *olohuone*.

¹⁰ Kielitoimiston tiedonantoja 5. 7. 1983.

tyylin ja sosiaalisen kontaktikentän huomioonottaminen olisi eduksi.¹¹ Yksilöperinteeseen voidaan tässä yhteydessä liittää perityt huonekalut, sisustustekstiilit yms. Juuri perintöesineet saattavat säilyä moderninkin asunnon sisustuksessa niiden sisältämän tunnearvon vuoksi.

Huoneen sisustus ja funktiot eivät suinkaan säily muuttumattomina, vaan ne saattavat vaihdella useinkin. Tärkeimpiä muutosten syitä näyttäisivät olevan ruokakuntarakenteen vaihtuminen ja asunnossa suoritettavat erilaiset saneeraustoimet. Muutokset voivat olla joko tilapäisiä tai pysyviksi tarkoitettuja.¹² Tilapäisten vierailujen yhteydessä olohuoneettakin saatetaan käyttää yöpymiseen, vaikka se muuten toimisi pelkästään edustus- ja oleskelutilana. Ruokakuntarakenteen muutoksista tavallisimpia ovat perheenjäsenen kotoa muutto, lapsen syntymä ja perheenjäsenen kuolema. Börje Hanssen toteaa Tukholman Vällingbytä koskevassa tutkimuksessaan: ”Asuntoon jääneiden vanhempien asumistaso on lasten poismuuton johdosta automaattisesti kohonnut — uudet mahdollisuudet hyväksytään kiitollisina. Osassa tapauksista on entiseen lastenhuoneeseen kalustettu tyylikäs ruokahuone juhlavampaa ruokailua varten. Osassa tapauksista ylimääräistä tilaa käytetään lasten tilapäisten vierailujen yöpymishuoneena.”¹³ Käsitellyn materiaalin valossa tilanne meillä on vastaava. Varsin yleisesti tyhjilleen jäänyt huone on muutettu televisiohuoneeksi, ”kirjastoksi” tai työhuoneeksi. Samalla on huomattava, että yhden huoneen uudiskäyttö muuttaa muidenkin huoneiden käyttöä. Oleskeluun tarkoitettu arkisempi lisätila vähentää usein varsinaisen olohuoneen käyttöä ja siitä tulee hienompi salityylinen edustustila. Tässä vaiheessa huonekaluja siirretään asunnon sisällä, toisia poistetaan ja joitakin uusia ostetaan. Tyypillinen esimerkki on eläkeläispariskunta, joka asuu omistamassaan kolmen huoneen ja keittiön kerrostaloasunnossa. Tyttären muutettua kotoa hänen huoneestaan tehtiin televisiohuone. Samalla entisestä olohuoneesta on tullut tyylihuonekaluin kalustettu sali.¹⁴ (Ks. kuva 2.) Eräässä toisessa tyyppitapauksessa tyttären huoneesta tehtiin vierashuone. Vaikka huonetta käytetään vain muutaman kerran vuodessa — muuten huone oli kylmillään — sinne oli juuri haastatteluajankohdan aikoihin ostettu uusi nahkainen sohvakalusto.¹⁵

Ruotsalaisessa tieteellisessä kirjallisuudessa on olohuoneesta toisi-

¹¹ Rauhala 1966, 379—413; Räsänen—Lehtonen 1976, 23—26, 33. Vrt. Virtanen 1982.

¹² Curman 1944, fig. 62.

¹³ Hanssen 1978, 298.

¹⁴ Pori V osa 1979, vastaaja 5/35 TYKL.

¹⁵ Pori V osa 1979, vastaaja 4/28 TYKL.

naan käytetty nimitystä *statusrum*.¹⁶ Tällä on haluttu korostaa olohuoneen asemaa edustustilana. Voidaankin kysyä, paljonko sisustus määryytyy pelkkien edustuskäyttökohtien mukaan.¹⁷ Ulla ja Jorma Mäenpää kirjoittivat vuonna 1955 ilmestyneessä kirjassaan *Joka kodin sisustusopas* seuraavasti: ”Kotiemme perussuunnitelmia tyrannisoivat edelleenkin aivan liiaksi ulkopuoliset tekijät: hyvät ystävämme ja naapurimme Järviset, Jokiset ja Virtaset — jotka omasta puolestaan tekevät parhaansa saadakseen meidät huudahtamaan: — Miten viehättävästi te olettekaan sisustaneet kotinne!” Muutamaa vuotta myöhemmin Birgitta Tikkanen ilmaisee saman asian kirjassaan *Kätevä sisustaja* hieman toisin: ”Emme tarvitse kulisveja jokapäiväisen elämämme kehyksiksi. Elämä ei ole teatteria eikä sisustaminen lavastustaidetta.”¹⁸

Jos lähtökohdaksi otetaan se, että *yleensä* olohuonetta tai sen yksittäisiä kalusteita käytetään jonkinlaisena asumisen julkisivuna, voidaan kysyä, millaisia nämä kritisoidut lavasteet ovat? Sisustuksessa materiaalin valinnat ovat tärkeitä. Edustavathan nahkakalusto ja marmoripöytä arvostuksissa eri ulottuvuutta kuin markiisikankaalla päällystetyt lastulevyhuonekalut. Sisustuksessa voidaan siis julkistaa niitä arvoja ja sitä elämäntyyliä, jotka ruokakunta on omaksunut, mutta myös sitä, mitä se vasta tavoittelee. Tiedyt materiaalit ovat aina liittyneet tiettyyn sosiaaliseen asemaan ja niillä on ollut tietty status. Esimerkiksi arvokkaimpina lattiamateriaaleina on pidetty kokolattiamattoa ja parkettia. Eräiden valmistusteknisten ratkaisujen johdosta tällaiset statusmateriaalit ovat nykyään yhä useamman saavutettavissa. Muun muassa ponttilaudasta rakennettava ns. valeparketti tarjoaa huomattavasti oikeata parkettia halvemman vaihtoehdon puulattian haluaville.

Osa olohuoneen kalusteista on muita selvemmin ollut statushuonekaluja ja esineitä. Tällaisina voidaan pitää 1940-luvulla yleisenä esiintynyttä ryhmää, johon kuuluivat nojatuoli, jalkalamppu ja kirjahylly.¹⁹ Television tullessa suomalaisen kotiin 1950-luvun lopulla se sijoitettiin kunniapaikalle olohuoneeseen. Itse asiassa jo radiolla oli ollut tällainen asema. Nykyisen statusryhmän voisi huonekalujen lisäksi ajatella koos-

¹⁶ Hanssen 1978.

¹⁷ Talve 1979, 315. Vrt. Anttila 1982, 82: ”Sisustus ei ole pientaloudessa sosiaalisen statuksen merkki, vaan käytännön sanelema sosiaalitaloudellinen välttämättömyys, erityisesti lähellä luontaistaloutta elävässä, ahtaasti asuvassa yhteisössä. Tämä näkyy asuntojen varustetasossa, jossa ei ensisijaisesti pyritä ajan ja vaivan vaan kustannusten säästöön. Tourulassa tämä koski pieneläjiä, työläisiä ja käsityöläisiä. Sen sijaan toiseen ja monien neljänteen sosaaliryhmään kuuluneiden ihmisten tuli elää säätynsä tavalla: sisustus oli statusmerkki. Siihen kuului siis esineistöä, jota ei oltu hankittu käytännön vaan sosiaalisen kanssakäymisen ehdoin.”

¹⁸ Mäenpää—Mäenpää 1955, 9; Tikkanen 1962, 7.

¹⁹ Lehtonen 1982, 598—599.

tuvan esimerkiksi väritelevisiosta, stereolaitteista ja videonauhurista. Tyylihuonekaluryhmä olohuoneessa, vaikka se ei liittyisikään muuhun kalustukseen, antaa vakavaraisen kuvan perheestä. Kun edellisiin lisätään aito itämainen matto, kuvataide, kirjat, antiikki ja klassinen musiikki, saadaan jonkinlainen kuva niistä monista välineistä, joilla ole-massa olevaa tai toivottua statusta tuodaan esiin. Mainittujen seikkojen erilaisista yhdistelmistä on tutkimusaineistossa lukuisia esimerkkejä (ks. valokuvat).

Sisustuksen materiaalien, muotojen ja värien vaihtelu on viime vuosikymmeninä ollut jonkinlaista aaltoliikettä. Massiivisten funkishuonekalujen jälkeinen kevyt kausi vaihtui 1960-luvun puolivälin jälkeen tummiin ja raskaisiin kalusteisiin. Viime vuosikymmenen lopulla alkoivat puu ja vaaleat värit nousta arvoon. Oksaista mäntyä alettiin pitää elävänä sisustusmateriaalina ja kotimainen koivukin hyväksyttiin raaka-aineeksi. Aikaisemminhan sitä oli usein pidetty liian arkisena ja siksi maalattu tai peitetty jalopuuviilulla. Helpoin tapa saada koivu näyttämään tummalta jalopuulta on ollut sen petsaaminen. Tumma eksoottinen puu on yleensä ollut porvariskodin merkinä tyyli-suuntauksesta riippumatta. Huonekalujen vaalea ja kevyt linja on pysynyt vallitsevana 1970-luvun lopulta saakka.²⁰

Aikaisemmin mainittuja piirteitä yhdistämällä voidaan erottaa joi-takin olohuonetyyppejä. Määritelmät ovat hyvin väljiä. Tässä käytetyt nimitykset eivät ole mitenkään vakiintuneita.

1. *Standardiolohuone*. Sohvaryhmään, kirjahyllyyn ja televisioon perustuva kalustus. Kalusteet on usein hankittu samalla kertaa huonekaluliikkeestä. Tyyppi esiintyy kaikissa ikä- ja sosiaaliryhmissä sekä kaikissa perhevaiheissa. (Ks. kuva 3.)

2. *Muotoiluhuone*. Tärkeimpänä piirteenä on pyrkimys sisustamiseen. Kalusteet ovat moderneja, ja usein niiden suunnittelija tunnetaan nimeltä. Tyyppi kuuluu lähinnä keski-ikäisille tai myöhemmässä perhevaiheessa oleville. Liittyy usein ylimpiin sosiaaliryhmiin. (Ks. kuva 4.)

3. *Tyylikalusteolohuone*. Huone tai sen osa on kalustettu tyylikalusteilla. Silmiinpistävää on pyrkimys edustavuuteen. Aukkaat ovat usein myöhemmässä perhevaiheessa. Tyyppi puuttuu vain alimmista sosiaaliryhmistä. (Ks. kuva 2.)

4. *Nuorekas olohuone*. Käytännöllisyys on asetettu edustavuuden edelle. Kalustus saattaa olla epäyhtenäinen, mutta sohvaryhmä on useimmiten peruselementtinä. Huonekalut on usein hankittu käytettyinä. Kulmasohvat ovat yleisiä. Tyyppi ei ole selvästi sosiaaliryhmäsidon-

²⁰ Miestamo 1982, Form · function 4/1982.

Kuva 1. Hämeenlinnalainen olohuone 1965. Huomaa erityisesti funkispiirteet. Kuva: Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo.

Kuva 2. Olohuone Porin V osasta. Kuva: T. J. Virtanen 1982.

Kuva 3. Tyypillinen standardiolohuone Raahen Ollinsaaresta. TYKL 1976, neg. 21741.

Kuva 4. Olohuone Raahen Ollinsaaresta. Huomaa nurkassa oleva gramofoni. TYKL 1976, neg. 21742.

nainen, mutta liittyy monesti vähäisiin taloudellisiin resursseihin. Liittyy varhaiseen perhevaiheeseen.

5. *Kamari*. Pienimpien perheasuntojen olohuoneet, joissa olohuone on yleensä myös makuuhuoneena. Varsinaiseen kamariin, jota kuitenkin saatetaan toisinaan kutsua olohuoneeksi, kuuluvat usein vuodesohva, keinutuoli, soikea tai pyöreä pöytä ja erilaiset lipastot. Kuten kalustuskin osoittaa, tyyppi kuuluu myöhemmässä perhevaiheessa oleville. Esiintyy kaikissa sosiaaliryhmissä, mutta on alemmissa selvästi yleisin.

Yhteistä näille tyypeille on, että jonkinlainen sohvaryhmä on kaikkien perusosana. Viimeksi mainitussa täydellinen sohvaryhmä on kuitenkin selvästi harvinaisin. Hämeenlinnan koti-inventoinnissa vuonna 1965 havaittiin täydellisen sohvaryhmän liittyvän hyvään sosiaaliseen asemaan.²¹ Nykyään erot sosiaaliryhmien välillä ovat tasoittuneet. Luonnollisesti ylin ja alin kerrostuma ovat erotettavissa, mutta keskiryhmistä on tullut entistä homogeenisempi kokonaisuus. Ikäryhmä, perhevaihe ja asunto näyttelevät huomattavan tärkeää osaa sisustustutkimuksessa. Eräissä yhteyksissä onkin kotitutkimuksen kohdejoukkoa valittaessa haluttu valintakriteereiksi perinteisen sosiaaliryhmäjaon sijasta ottaa erilaiset arvostukset ja elämäntyyli.²²

Edellä mainittujen tyyppien osista varsinainen seurusteluryhmä on johdettavissa jo viime vuosisadan salien ja salonkien kalustuksesta. Uusin tulokas sen sijaan on televisio, joka alkoi yleistyä maassamme 1960-luvulla ja muutti samalla olohuoneen tai kamarin perinnäistä sisustusjärjestelmää.²³ Television ansiosta paremmassa olohuoneessa alettiin viettää enemmän aikaa ja siitä tuli varsinainen oleskeluhuone. Sohva ja nojatuolit suunnattiin kohti televisiota ja olohuone sai katsomomaisen leiman. Toinen tärkeä sisustuskomponentti on kirjahylly. Sen esiintymisessä voidaan havaita joitakin säännönmukaisuuksia. *Standardiolohuoneen* kirjahylly on useimmiten kolmiosainen jalopuuviilutettu hyllykkö, johon liittyy myös baarikaappi. Kirjojen lisäksi hyllyillä on runsaasti kehystettyjä valokuvia, matkamuittoja ja muita pik-kuesineitä. Toisena hyllytyyppinä esiintyy ns. tikapuuhyllistö, jossa osia voidaan lisätä tai vaihtaa tarpeen mukaan. Tämä tyyppi esiintyy erityisesti *muotoilu-* ja *nuoriso-olohuoneissa*. Kolmas kirjahyllytyyppi on matala, mahdollisesti lasiovinen hyllykkö. Tämä liittyy erityisesti iäkkäiden henkilöiden asumien huoneistojen kalustukseen ja siten myös *tyylikalusteolohuoneisiin* ja *kamareihin*.

Edellä on jo sivuttu ns. uusvanhan esineistön käyttämistä olohuoneen sisustuksessa. Tämän ilmiön taustaa voidaan etsiä sotien jälkeises-

²¹ Viljo 1975.

²² Samdok bulletin 11/1982.

²³ Lehtonen 1982, 599; Aukia 1977.

tä uusromantiikan aallosta. Tyylihuonekalut olivat suosittuja ja talonpoikaisesineistöä ilmestyi kaupunkilaiskoteihin.²⁴ ”Moni kaupunkilaiskotikin säilyttää aarteenaan sukulais- tai tuttavatalosta peräisin olevaa kiulua tai vakkaa, joka kaiken uusasiallisen sisustuksen keskellä muodostaa koristeellisen lisän muistuttaen samalla esi-isistä ja heidän kauneusaististaan, joka ulottui arkisimpiinkin esineisiin saakka.”²⁵ Sisustusnäyttelyissäkin vanhat esineet alkoivat sodan jälkeen yhä useammin esiintyä uusien kalusteiden rinnalla. Vain harvoilla on mahdollisuus käyttää aitoja antiikkiesineitä sisustuksessaan. Antiikki-käsitteen hämärtyminen on kuitenkin aiheuttanut sen, että lähes jokaisessa osto- ja myyntiliikkeessä on myytävänä edullista ”antiikkia”.

Tällainen *folklorismi*²⁶ tai *traditionalismi* näkyy selvästi uusvanhan esineistön markkinoiden kasvuna. Tyylihuonekalujen kohdalla uusvanha esineistö on säilyttänyt funktionensa, toisin kuin niissä tapauksissa, joissa rukkia pidetään kukkatelineenä olohuoneessa tai kirkua sateenvarjotelineenä eteisessä. Mainittujen lisäksi erittäin suosittuja kaupunkilaisasunnon koristeita näyttävät olevan rukinlavat, länkipeilit, ryijyt ja erilaiset kupariesineet. (Vrt. kuvan 4 gramofoni.)

Takorautaisilla jaloilla varustettu pirttiryhmä tai polystyreenistä valmistettu valurautapata ovat esimerkkejä uusvanhasta, jota kuvaamaan on käytetty termiä *kitsch*.²⁷ Kitschin ominaispaino esinekulttuurin alueella on voimakkaasti kielteinen ja halveksiva. Käsitettä on käytetty merkitsemään mm. mautonta ja tunteilevan väärää, ja se liittyy esinepsykologisiin käsitteisiin. Esinepsykologiassa on kartoitettu erilaisia esineisiin liittyviä asenteita, joiden pohjalta niihin kohdistuva käyttäytyminen kuten käyttötapa tai hankintapäätös syntyvät. Tällainen tarkastelutapa olisi sisustustutkimuksessa erittäin tärkeä, jotta voitaisiin tyydyttävästi selvittää kodinsisustushanteiden syntyä.

²⁴ Lehtonen 1982, 599.

²⁵ Kaunis Koti 1/1950.

²⁶ Velure 1977. Uusvanhasta esim. Sirkka-Liisa Hakalan esitelmän käsikirjoitus ”Uusvanha kulttuuri — tuomittava vai hyväksyttävä ilmiö?”. Pohjolan elävä historia -seminaari Raumalla 3.—5. 6. 1983.

²⁷ Moles 1971; vrt. myös Helsingin Sanomat 29. 5. 1983.

LÄHTEET

- ANTTILA, VEIKKO 1982: *Jyväskylän Tourula*. Pienyhteisötutkimus. Suomi 123:4. Jyväskylä.
- AUKIA, MARKKU 1977: Reposaaren sahatyöläisten työstä ja asuinympäristöstä. *SatM vuosikirja*. Pori.
- CURMAN, JÖRAN 1944: *Industriens arbetarebostäder*. Uppsala.
- HANSEN, BÖRJE 1978: *Familj, Hushåll, Släkt*. Östervåla.
- Helsingin Sanomat 25. 5. 1983: Mitä oikein on kitsch?
- JUMPPANEN, SEIJA 1980: Perhevaihe alueellisen käyttäytymisen selittäjänä. Teoksessa *Kylät ja kaupunginosat*. Tampereen yliopisto: aluetiede. Tutkimuksia sarja A: 2. Ilmajoki.
- Kaunis Koti 1/1950.
- KULVIK, BARBRO 1982: The way we live. A look at Finnish homes past and present. *Form · function* 4/1982.
- LEHTONEN, JUHANI U. E. 1983: Kaupungistuva kansankulttuuri. *Suomen kulttuurihistoria III*.
- LEHTONEN, JUHANI U. E. — RÄSÄNEN, MATTI 1973: Kuopion Haapaniemi. *Aarni* 15. Kuopion isänmaallisen seuran toimituksia. Kuopio.
- MIESTAMO, RIITTA 1982: *Suomalaisen huonekalun muoto ja sisältö*. Lahti.
- MOLES, ARTHUR 1971: *Psychologie du Kitsch*. L'art du bonheur. Munich.
- MÄENPÄÄ, ULLA — MÄENPÄÄ, JORMA 1955: *Joka kodin sisustusopas*. Keuruu. *Nykysuomen sanakirja* 1966.
- RAUHALA, URHO 1966: *Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalinen kerrostuneisuus ammattien arvostuksen valossa*. Porvoo.
- RÄSÄNEN, MATTI — LEHTONEN, JUHANI U. E.: *Kaupunkikansatieteen ongelmia*. Tutkimuskohde ja sen kokonaishahmo kulttuurin muutoksessa. Jyväskylä.
- SAMDOK bulletin 11/1982.
- TALVE, ILMAR 1972: Kaupunkikansatieteestä ja sen tehtävistä. *Kaupunkihistoria ja sen tutkimus*. Toim. P. Tommila ja J. Ranta. Turun yliopiston Suomen historian laitoksen monistesarja A: käsikirjoja VIII. Turku.
- 1979: *Suomen kansankulttuuri*. Historiallisia päälinjoja. Mikkeli.
- TIKKANEN, BIRGITTA 1962: *Kätevä sisustaja*. Porvoo.
- VALONEN, NILO 1974: Taajamakasatiede nykyhetkellä — uusimman ajan etnologinen tutkimus taajamissa ja kylissä. *Seurasäätiön toimitteita* 1. Helsinki.
- VELURE, MAGNE 1977: Folklorisme: oppattliving av fortida. *Rig* 3.
- VILJO, EEVA-MAIJA 1975: Hämeenlinnan kotitutkimus 1965. *Arx Tavastica* 3.
- VIRTANEN, TIMO 1982: Porilainen puutalokaupunginosa 1979. *AH-uutiset* 5/1982.

TIMO JUHANI VIRTANEN: *Das Wohnzimmer*

Der Verfasser beschäftigt sich mit einigen Fragen, die sich im Verlauf seiner stadtethnologischen Untersuchungen von Innenausstattungen von Wohnungen ergaben — in erster Linie der Entstehung, Veränderung und Struktur des neuzeitlichen Wohnzimmers. Zugleich strebt er eine Klarlegung jener Faktoren an, die ein Wohnzimmer in einen Repräsentationsraum, sozusagen in eine Schauseite der Wohnung umwandeln. Die Untersuchung beruht auf Material, das in den finnischen Städten Raabe, Pori und Hämeenlinna gesammelt wurde. Die im Aufsatz aufgeführten Ergebnisse und Verallgemeinerungen sind allerdings — auch in Bezug auf die hier behandelten Städte — als nur vorläufig zu betrachten.

Das Wohnzimmer als Repräsentationsraum kann auf die Salons des vergangenen Jahrhunderts zurückgeführt werden. Die älteste Erwähnung eines Wohnzimmers stammt aus dem Jahre 1916: damals fand sich im Bauwörterverzeichnis von P.J. Björk dafür der schwedische Ausdruck *dagligrum*. Die Einrichtung des Wohnzimmers besteht aus mancherlei Mobiliar; dieses wiederum gibt Aufschluss über Vermögensverhältnisse, Einrichtungsvorbilder, persönliche Geschmacksrichtungen u. dgl. Die Einrichtung eines Wohnzimmers könnte man folglich als ein Bündel verschiedenartiger Züge betrachten, deren wechselnde Zusammensetzungen eine Vielfalt von Ergebnissen erzeugen. Richtungsbestimmende Faktoren sind dabei z.B. Wohnung, sozioökonomischer Hintergrund, Familienstruktur, Stand der Familienbildung sowie individuelle und gesellschaftliche Gepflogenheiten. Davon ausgehend kann das Material dieser Studie in fünf verschiedene Wohnzimmertypen aufgegliedert werden, die verhältnismässig häufig vorkommen: Standardwohnzimmer, Design-Wohnzimmer, Stilmöbelwohnzimmer, jugendliches Wohnzimmer, Wohnkammer. Die Innenausstattung der Wohnung scheint vorzugsweise dann erneuert zu werden, wenn ein durchgreifender Umbau der Wohnung vorgenommen wird oder die Struktur der Familie einer Veränderung unterliegt.

Eine interessante Erscheinung, die beim Einrichten moderner Stadtwohnungen auftritt, ist der sogen. Folklorismus oder Traditionalismus. Damit ist gemeint, dass die Innenausstattung der Wohnung mit Gegenständen der jüngeren bäuerlichen Kultur und neo-antiken Stücken ergänzt wird. Ist ein Einrichtungsgegenstand seiner ursprünglichen Funktion entfremdet oder haftet ihm Geschmacklosigkeit oder falsche Sentimentalität an, so wird er mit dem dt. Lehnwort als Kitsch bezeichnet.